

מחשבת קצרה על הדף

הרב יחזקאל הרטמן

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

סנהדרין עב

עניין: בן סורר ומורה נידון על שם סופו

רבי אליהו מזרחי בראשית כא, יז

אבל בן סורר ומורה דאמרין בסנהדרין⁹³ שהוא נהרג על שם סופו, היינו מפני שכבר התחיל בדרכים המביאים למעשים הרעים שבסופו.

שפת אמת ר"ה טז:

שם בנמי וארי' כו' באשר הוא שם. עי' במהרש"א שם לחלק דבן סורר ומורה שנהרג ע"ש סופו של עולמו שאני. ולי' דהא ר"י כללל כ"ל שאין אדם נידון אלא לפי מעשיו של אותו עשה משמע אפי' עתיד להרשיע בעולמו

מהרש"א ר"ה טז:

מורידן צומנן על הארץ הנריכה להן כו' ע"ש: אלא לפי מעשיו שבאותה שעה כו' שנאמר באשר גו'. מפורש צ"ר כ"ב] כפרש"י דלפי פשוטו הוא ימורה דקרא וע"כ דרשו דכמו דמלת שם מורה על המקום שגא הסיפור ממנו כנר כן הוא מורה כאן על הזמן ההוא שאנו קיימין בו יהא נידון ולא על העמיד והא דבן סורר נידון ע"ש סופו עיין מירוש' ברא"ם ועי' ל דבן סורר נידון ע"ש סופו בג' של עולמו מה שאין כן בישמעאל על שם סופו של בניו לא נידון כ"ד: ג' דברים מזכירין עונותיו כו'. ודאי דנר"ה זכרון כל בני אדם נא

מהר"ל גור אריה

פרי' וירא בראשית כא, יז

אבל יראה דשאני דין בית דין התחתון מדין בית דין העליון, כי בית דין התחתון דנין את האדם על פי החכמה של תורה, ולפיכך דנין את האדם 'מוטב שימות זכאי ואל ימות חייב' (פסחין ע"ג), וכל ד' מיתות אינה רק לנקותם מן עונש שלמעלה, שכל המומתים מתכפרים¹⁰¹, ולפיכך בית דין של מעלה דוקא אין דנין אותו אלא לפי מעשיו, אבל בית דין התחתון דנין כדי לסלק מאתו רשעתו שיהיה צדיק, וזה בעצמו דין בית דין התחתון¹⁰².

ועוד שבית דין התחתון דנין על פי התורה שנתן לנו השם יתברך, וזהו דין בית דין התחתון שדנין שעבר דברי תורה, ועל פי התורה חייב בן סורר ומורה, והרי אנו דן אותו בדין של של עכשיו, ואין חלוק בן דין סורר ומורה ובין דין אחר שחלל שבת, שזה עבר על דברי תורה ונידון עליו, וזה גם כן עבר על דברי תורה ונידון עליו עכשיו. וזה לא קשיא למה ציוה התורה לדון אותו על שם סופו, דודאי אין זה קשיא, שהתורה תיקון לכל דבר על שם סופו¹⁰³, כי היא החכמה והדעת שנתן לנו¹⁰⁴, והוא עבר על דברי תורה ונדון שעבר על דברי תורה, והתורה כדי להיירש ולתקן ציוהה שלא יהיה בן סורר ומורה, והוא עבר, הרי נידון על שם עכשיו. ולא שייך שאין דנין את האדם רק על פי מעשיו של אותה שעה, כיון שהדין דן לפי מעשיו של אותה שעה, רק שהדין הוא על פי התורה, והתורה חייבה אותו על שם הסוף¹⁰⁵, ופשוט הוא:

מהר"ל גור אריה

פרי' כי תצא, דברים כא, יח

¹⁰¹ על שם סופו נהרג. הקשה הרא"ם, דגבי ישמעאל (נראה שם כ"ה), אף על גב שקטרגו עליו המלאכים 'מי שעתיד להמית בניך אתה מעלה לו את הבאר' (רש"י ע"ה), והשיב להם הקדוש ברוך הוא "באשר הוא שם" (ע"ה), פירוש שאין האדם נידון אלא לפי מעשיו של אותה שעה (ר"ה טז). וכאן אנו אומרים שבן סורר ומורה 'על שם סופו נהרג'. ויש לתרץ דלא קשיא מידי, דהא דקאמר ד'אין האדם נידון אלא לפי מעשיו של אותו שעה', היינו בדין בית דין של מעלה, לפי שאין ראוי לדון אלא כפי אותו שעה. אבל בית דין של מטה דנין על שם סופו, כדי להצילו מבית דין של מעלה, שהם⁹⁰ ידונו אותו כדי שלא ימות בדיניהם⁹¹ חייב. ואין דומה עונש בית דין של מעלה לבית דין של מטה, דבית דין של מטה מכריחין לקיים המצוה (כמוצא פו.), ובית דין של מעלה נותנין רשות⁹².

והרא"ם תירץ, דהכא התחיל כבר בעבירה קצת, ולפיכך דנין אותו כמו שיהיה לבסוף. וגבי ישמעאל, לא עשה שום עבירה שנאמר עליו שיהיה נידון על שם סופו, כך תירץ הרא"ם⁹³. וזה אינו, דבפרק קמא דראש השנה (טז:) משמע דאין חלוק, דסתמא קאמר 'אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו'⁹⁴, משמע דלעולם אין דנין אותו רק לפי מעשיו של אותו שעה. אבל העיקר כמו שפירשנו (וגו'). ועיין בפרשת וירא (גו"א נראה שפ"א אות כ) שם נתבאר⁹⁵.